

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ СТРУКТУР ЯК ВАЖЛИВОЇ СКЛАДОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

Мільченко О.О.
Вінницький торговельно-економічний
інститут КНТЕУ

У статті розглядаються загальні поняття ІТС і їх роль в інноваційній економіці, організаційно-економічні аспекти формування та діяльності технопарків і бізнес-інкубаторів в Україні.

Широко відомо, що протягом останніх 30-50-ти років інноваційні процеси в країнах - світових лідерах набували дедалі більших масштабів і прискорювалися. Посилення орієнтації господарської діяльності на освоєння новітніх досягнень науки і техніки разом із забезпеченням конкурентних переваг та зміцненням економічних механізмів сприяють підвищенню технологічного розвитку держав, рівня та якості життя населення. Історичний досвід засвідчує, що наука, технології та інновації завжди були ключовим фактором розвитку суспільства [1]. Тільки в сучасний період їх вплив зріс у сотні й тисячі разів, передусім завдяки високому попиту виробничої і споживчої сфер, розвитку підприємництва, прав інтелектуальної власності, глобалізації.

Окреслюючи завдання інноваційної діяльності, слід враховувати відомі концепції динамічного розвитку економіки та перспектив поступу людського суспільства. За Й. Шумпетером [5], головна внутрішня причина економічного розвитку пов'язана з творчістю людини, а новатори-підприємці - це ті, котрі здатні перетворювати нові ідеї в ефективні економічні рішення. На думку П. Друкера [6], становлення та розвиток нового постіндустріального суспільства можливе за досить високого рівня добробуту населення і творчої активності сучасної інтелектуальної особистості. Тому комплексні заходи, спрямовані на формування та розвиток інноваційних територіальних структур (ІТС) -

науково-технологічних, наукових, дослідницьких парків (далі - технопарки), бізнес-інкубаторів і технополісів, які сприяють піднесенню економіки та активізації творчого процесу, увійшли в розвинутих країнах у число пріоритетних державних програм.

Метою даного дослідження є вивчення інноваційних територіальних структур і їх роль в інноваційній економіці, організаційно-економічні аспекти формування та діяльності технопарків і бізнес-інкубаторів в Україні.

Аналіз факторів, що сприяють активізації інноваційних процесів, показує, що найшвидше позитивного ефекту вдається досягти там, де ідея інноваційного розвитку об'єднує представників різних сфер діяльності: підприємства, дослідницькі й навчальні установи, підприємницькі структури, фінансові організації, об'єкти державного управління. Саме там, де ця ідея трансформується в єдиний напрям соціально-економічних перетворень, економіка дістає нові імпульси та прискорення. Особливого значення набувають більш тісні контакти науково-дослідних інститутів і вищих учбових закладів із підприємствами та малими інноваційними технологічними фірмами (МІТФ). Завдяки цьому останні мають більше шансів на отримання тривалої конкурентної переваги, створення організаційно-економічних та правових механізмів з підвищення ефективності трансферу результатів інтелектуальної діяльності у сфері науково-технологічних досліджень і розробок [2, 3], широку підтримку промислово орієнтованих наукових та інноваційних проєктів у рамках міжнародного співробітництва [4].

В Україні на державному рівні сформульовані основні напрями вдосконалення механізму інноваційного розвитку, позначені особливості фінансового забезпечення наукової та інноваційної діяльності. Водночас, недосконалість системи державного регулювання у сфері науки, технологій та інновацій, значне скорочення обсягів фінансування наукових досліджень і розробок, уповільнений розвиток ІТС, несинхронність структурної трансформації наукової та інноваційної діяльності із завданнями структурної перебудови економіки гальмують розробку і

впровадження вітчизняних технологій та нововведень, сприяючи зарубіжній технологічній експансії.

На початку 90-х років інноваційна діяльність в Україні не розглядалась як інструмент вирішення організаційно-економічних завдань і не знаходилась у центрі уваги уряду. Спроба здійснити перший економіко-технологічний експеримент щодо формування інноваційних структур у нашій країні датується 1994 р., коли був виданий Указ Президента України про створення на Львівщині територіального інноваційного центру "Броди". Однак унаслідок неузгодженостей у місцевій владі цей перспективний проект не реалізовано.

Формування нормативно-організаційного забезпечення створення і функціонування ІТС фактично було розпочато Розпорядженням Президента України від 23 січня 1996р. №17/96-рп "Питання створення технопарків та інноваційних структур інших типів", затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України №549 "Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів" від 22 травня 1996р.

Суттєве значення для розвитку бізнес-інкубаторів мала Програма розвитку бізнес-інкубаторів в Україні (ПРБІ), яка здійснювалася в 1997-2001 рр. за фінансової підтримки Агентства з міжнародного розвитку США (USAID) [9]. У рамках програми були створені бізнес-інкубатори в Києві та Харкові: дочірнє підприємство МІМ-Київ "Центр розвитку інновацій", яке розташовано в Інституті електрозварювання ім. Є. Патона (м. Київ), та Центр розвитку малого бізнесу "Харківські технології" (ЦХТ) в Інституті монокристалів (м. Харків) НАН України. У 2000 р. ПРБІ поширила свою діяльність на м. Славутич, де ЦРІ створив Інкубатор малого бізнесу м. Славутича (ІМБС), у партнерстві з Виконавчим комітетом міської ради м.Славутича, Агентством з розвитку бізнесу в м. Славутичі (АРБ) та Проектом Європейської комісії TACIS EDUR 9804 "Пом'якшення соціальних наслідків закриття Чорнобильської АЕС".

ЦРІ забезпечує постійний зв'язок з компаніями-клієнтами через "бізнес-клуб ЦРІ". Компанії - члени Бізнес-клубу співпрацюють із ЦРІ від 1998 р. Вони отримують послуги ЦРІ та Бізнес-клубу ("віртуальний офіс", консультації, доступ до Інтернет, офісне обладнання та послуги персоналу), створюють спільні проекти, як комерційні, так і грантові. У ЦХТ для оренди призначені спеціальні приміщення, обладнані комп'ютерами, телефонами й іншою офісною технікою. ІМБС також має значні площі для обслуговування мешканців м.Славутича, за рік його діяльності число фірм-клієнтів зросло до 46.

У рамках Програми розвитку бізнес-інкубаторів в Україні у березні 2001 р. створена Програма кредитних гарантій для забезпечення кредитами (від 5 до 50 тис.дол. США) інноваційних компаній з високим технічним і комерційним потенціалом. За рік її функціонування здійснено 12 кредитних проектів загальною сумою \$258 754. Фірми - клієнти ІМБС використовують також мікрокредити Фонду мікрокредитування АРБ, Міського благодійного фонду "ЧАЕС-Славутич-розвиток" та Мікрофінансового банку.

Загалом в Україні на 2003 р. інкубаційну діяльність здійснюють 6-7 інкубаторів, але тільки 3-4 з них реально надають підтримку наукоємному підприємництву.

Першим інноваційним центром, який відповідає нормативним вимогам, став Трускавецький валеологічний інноваційний центр (ТВІЦ), який офіційно зареєстровано на початку 1998 р. Сьогодні ТВІЦ є базовою інноваційною компонентою спеціальної економічної зони туристично-рекреаційного типу "Курорт-попіс Трускавець", що діє на підставі відповідного Закону України.

До успішно діючих інноваційних структур можна також віднести Асоціацію "Львів-Технополіс", яка об'єднує понад 10 інноваційних фірм і малих підприємств; розроблену в Харківській області регіональну програму інноваційного розвитку виробничої та соціально-економічної сфери "Технокрай", яка передбачає комплексний підхід до технологічного переобладнання

виробництва, створення сучасної транспортної та комунікаційної інфраструктури, вирішення екологічних проблем.

Нові шляхи і можливості розвитку інноваційної діяльності відкрилися завдяки прийнятому Верховною Радою України в 1999р. Закону України "Про спеціальний режим інвестиційної й інноваційної діяльності технологічних парків" (16 липня 1999 р. №991-XIV). Він визначає організаційно-правові й економічні принципи діяльності технопарків та виконання ними інноваційних проектів, поширюється на технологічні парки, їх учасників, дочірні й спільні підприємства, що виконують інвестиційні та інноваційні проекти за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків. Закон був ініційований Національною академією наук України для забезпечення:

- підтримки науки і науково-технологічного потенціалу країни у вирішенні проблем її економічного розвитку на основі розробки та випуску нової високотехнологічної продукції, конкурентоздатної на світових і національних ринках;

- акумулювання коштів з різних джерел з метою фінансування наукоємних інноваційних проектів і виконання НДДКР;

- реінвестування засобів, отриманих у результаті інноваційної діяльності, у подальше виконання НДДКР і розвиток науково-технічного потенціалу країни.

Відповідно до Закону держава надає технопаркам істотні пільги з оподаткування інвестиційної та інноваційної діяльності шляхом акумуляції на спеціальних рахунках сум податку на додану вартість і податку з прибутку, одержаних під час виконання інвестиційних та інноваційних проектів, митних операцій та валютного регулювання. Ці кошти мають бути використані для розвитку науково-технічної діяльності. Спеціальний режим оподаткування поширюється тільки на інноваційні проекти технопарків, які відповідним чином зареєстровані й реалізуються в рамках затверджених ними пріоритетних напрямів.

На думку автора статті, актуальним напрямом розвитку ІТС в Україні є також створення декількох спеціалізованих техно-

парків з вироблення програмного забезпечення, в яких малі фірми користувалися б пільгами.

Аналіз науково-виробничої діяльності технопарків свідчить про те, що вона є досить успішною. За 2000-2002 рр. технопарками "Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка", "Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона", "Інститут монокристалів", "Вуглемаш" виконано:

- 140 інноваційних та інвестиційних проектів (2000 р. - 16, 2001-й - 60, 2002 р. - 64);

- вироблено 106 видів конкурентоздатної інноваційної продукції (2000 р. - 3, 2001-й - 47, 2002 р. - 56);

- перераховано платежів у бюджет, державні цільові фонди на суму 15786 тис.грн. (2000 р. - 113 тис.грн.; 2001-й - 7251,6; 2002 р. - 8421,5 тис.грн.);

- зараховано на спецрахунки технопарків 25387,9 тис.грн. (2000 р. - 120 тис.грн.; 2001-й - 13584,8; 2002 р. - 11683,1 тис.грн.).

З метою активізації інноваційних процесів серед широкого кола підприємств в Україні було ухвалено Закон "Про інноваційну діяльність" (4 липня 2002 р., №40-IV). Він надає менші пільги учасникам інноваційної діяльності порівняно з технопарками, що діють у межах спеціального законодавчого режиму: дозволяє залишати в розпорядженні підприємства лише 50% сум податку на додану вартість і 50% сум податку з прибутку, імпортувати сировину, матеріали, устаткування, обладнання, комплектуючі та інші товари без сплати ввізного мита і податку на додану вартість, здійснювати прискорену амортизацію основних фондів та сплачувати земельний податок за ставкою в розмірі 50% діючої ставки оподаткування. Зазначені кошти мають бути використані лише на фінансування інноваційної та науково-технічної діяльності. Для заохочення інвесторів створювати та реалізовувати нововведення Закон України "Про інноваційну діяльність" передбачає надання істотної фінансової підтримки суб'єктам інноваційної діяльності.

Таким чином, нині, в умовах обмежених бюджетних та інвестиційних ресурсів держава поки не забезпечила реальної допомоги для стимулювання інноваційної діяльності. Подібна підтримка фактично відсутня і з боку більшості регіональних і місцевих влад.

Безумовно, таке становище поряд із слабкою інституційною інфраструктурою ринкової економіки гальмує формування інноваційного середовища в регіонах та на підприємствах, розвиток підприємництва в науково-технологічній сфері, освоєння наукоємних технологій та конкурентоспроможної продукції. Про це яскраво свідчать результати впровадження інновацій на промислових підприємствах України в 2001-2002 рр.

Проведений аналіз свідчить про потребу збільшити увагу держави до розвитку мережі ІТС і розглядати їх поряд із організацією великих інноваційних корпорацій, потужних промислово-фінансових груп та об'єднань як важливу складову Української інноваційної системи (УІС). Вона має усунути бар'єри, що перешкоджають інтеграції усіх видів ресурсів у інноваційній сфері, об'єднати науково-дослідні інститути й установи, конструкторські організації та інноваційні територіальні структури різних форм власності, які розробляють новітню продукцію, із виробництвом, створити індустрію нововведень, де з урахуванням ринкових вимог будуть забезпечені безперервність інноваційного процесу, управління та реалізації інноваційних проектів, трансфер технологій, виведення ключових галузей економіки на новий технологічний рівень та організація цільового навчання.

Література:

1. Малицкий Б. А. Превращение науки и технологии в ключевой фактор исторического развития // Науковедение. 2003. №2.
2. Денисюк В. А. Організаційно-економічні та правові механізми трансферу результатів інтелектуальної діяльності, отриманих за кошти державного бюджету // Проблеми науки. 2002. №10. С.39-49.
3. Денисюк В. А. Стан та перспективи міжнародного трансферу технологій в Україні: Материали международной научно-практической

- конференции "Рынок технологий, проблемы и пути решения". К.: УкрИНТЭИ, 2002. С.130-140.
4. Денисюк В. А., Соловьев В. П. Факторы межгосударственного научно-технологического сотрудничества в инновационной стратегии развития экономики Украины // Наука та наукознавство. 2001. №4. С.3-15.
 5. Шумпетер Й. Теория экономического развития. М.: Прогресс, 1983.
 6. Druker P. Managment Challenges for 21 Century. London.1999.
 7. Dosi G., Freeman C., Nelson. R. Technical Change and economic theory. L.: Pinter, 1988.
 8. Иванова Н. И. Национальные инновационные системы. М.: Наука, 2002. - 244 с.
 9. Андреев В. О., Андрищенко Т. О. та ін. Результати програми розвитку бізнес-інкубаторів в Україні / Розвиток науково-технологічних парків та інноваційних структур інших типів: Україна і світовий досвід: Матеріали Першої міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 3-5 липня 2002р.). Львів, ЛьЦНТЕІ, 2002. С.41-46.
 10. Галенко І. В. Модель інноваційної структури на базі елементів військового потенціалу // Проблеми науки. 2003. №5. С.44-48.
 11. Макагон Ю. В., Медведкин Т. С. Подходы к формированию инновационных преимуществ экономики Украины / Розвиток науково-технологічних парків та інноваційних структур інших типів: Україна і світовий досвід: Матеріали Другої міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 23-26 червня 2003р.). Львів, ЛьЦНТЕІ, 2003. С.18-23.

АГРАРНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ВСТУПУ ДО СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

Новицький В.О.
Вінницький торговельно-економічний
інститут КНТЕУ

Дослідження присвячено розробці питання щодо аграрної політики України, її стратегії у контексті вступу держави до СОТ та основні аспекти розвитку сільського господарства після вступу.

Покінчивши з політикою багатовекторності, нова українська влада обрала шлях вступу до Євросоюзу та інтеграцію на-